

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלישלת האור

שער
ראשון

היכל
שמיני

מאמר
אז ישיר - תרצ"ב

מכבוד קדושת

אדמו"ר יוסף יצחק

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור בפעם הראשונה מכת"ק

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות ששים וארבע לבריאה

מוקדש

לחיזוק ההתקשרות לנשיאנו

כ"ק אדמו"ר זי"ע

ולזכות

הרה"ח ר' אברהם אליעזר הלוי וזוגתו מרת פעשע לאה שיחיו קליין

הרה"ת ר' שמעון וזוגתו מרת אסתר שיחיו גאלדמאן

הרה"ת ר' משה הלוי וזוגתו מרת מנוחה קריינדל

בניהם ובנותיהם

הרה"ת שלמה הלוי וזוגתו מרת חנה, ובתם רחל

מרת זיסי ובעלה הרה"ת אהרן משה גראסבוים,

ובנותיהם חי' מושקא וחנה מרים

מרת חנה ובעלה הרה"ת שניאור זלמן שפירא, ובנם מנחם מענדל

הרה"ת יוחנן הלוי וזוגתו מרת אסתר יהודית, ובתם מושקא

חי', שמואל זנוויל הלוי, מושקא

שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

קליין

על העבר בכ"י עצומה ובעקירת הרצון, ובקבלה טובה בהסכם גמור על להבא. אמנם זהו התשובה הבאה בהכנה, אמנם כמוחש אנו רואים אשר לפעמים נופלים להאדם הרהורי תשובה לפתע פתאום בלי שום סיבה והכנה כלל, וכמו כאשר הוא הולך בשוקים וברחובות טרוד בעניניו ועסקיו הגשמי וחושב מחשבות איך ידבר עם זה ואיך ידבר עם זה, ואינו חושב כלל מעניני תורה ועבודה כ"א בראשו ורובו ממולא מעניניו ועסקיו, עד שבמרוצת מחשבותיו נזכר איך שחבירו לא קיים כחפצו ומתכעס בלבבו, וכשנזכר איך כי בתחבולותיו ושקריו שהאמין לו חבירו עלה בידו לרמות את חבירו, הוא נהנה בלבבו, וכה הוא רץ במרוצה גדולה בטרדה עצומה, ולפתע פתאום נופל לו הרהור תשובה ועומד ממרוצתו וכשואל⁹⁹ את עצמו לאן הוא רץ, בשביל מה ובשביל מי, והאם לעולם יהי' כן, האם לעולם ירוץ, והאם לעולם יהי' כן שיהי' קר לכל עניני תורה ועבודה, ומתאנח אנחה גדולה מקירות לבו על הנהגותיו וריבויי השקרי' ודב"ט שהוא רגיל בהם, ונעשה קטן שפל ובזוי בעיני עצמו, דעל כל עניני דברים בטלים ותחבולות יש לו כח לרוץ בלי שום מניעה בהשכמה, ואינו צריך שיעוררו אותו לקום משינתו, ויש לו זמן על זה בלא שום עיכוב אפילו בשעה מאוחרת בלילה, ועל תפלה בציבור וקביעות עתים לתורה אין לו זמן, ובשעה ההיא הנה הגם שלא הרהר תחלה כלל בזה, הנה הדברים מגיעים אל עומק נקודת לבבו ממש, ושב אל ד' מקרב ולב עמוק ומחליט בעצמו לשקוד בעבודת השי"ת בתורה ועבודה כל אחד לפי מצב ענינו. וזהו ונוזלים מן לבנון, דמשרש ועצם הנשמה נוזל ונוטף בהארץ ומקצת הנשמה המלוכשת בגוף.

MAAMAR
OZ YOSHIR – 5692

Copyright © 2004
by

Kehot Publication Society

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

Order Department:

291 Kingston Avenue / Brooklyn, New York 11213
(718) 778-0226 / FAX (718) 778-4148
www.kehotonline.com

All rights reserved.

79 כ"ה בכ"י"ק ובהעתקה. ואוצ"ל: וכשואל.
80 משפטים כג, כו.
81 שם, כה.

בכחי' התלכשות בגוף, דמה שמתלכש בגוף הוא רק מקצת מהנשמה, אבל עצם הנשמה אינו בגדר התלכשות והיא למעלה. וזהו דכתיב⁷¹ ונוזלים מן לבנון⁷², דעצם הנשמה היא בכחי' לוכן העליון, ומשם נוזל ונוטף לנשמה המלובשת בגוף, וזהו"ע ההרהורי תשובה שנופלים להאדם פתאום. דהנה תשובה היא מצוה, והיודוי דברים היא מ"ע⁷³, ובאה עפ"י הכנה, דכאשר האדם מתבונן בתכלית ועיקר כוונת ירידת נשמתו למטה, ודרכי הסכנה הכרוכים בעקבי ירידה זו⁷⁴, ומתבונן בכל המעמד ומצב שלו שאינו עוסק בתורה ועבודה, ואדרבא רוב ימיו הוא מבלה על דברים טפלים שאין בהם ממש, ובכל ענין של תורה ועבודה הוא בקרירות, ואם שאינו מנגד ח"ו לעניני התורה ומצוה, ואדרבא ישנם שהם במדרי' יראי אלקים אבל הם קרים בעצם טבעם, והקירות מביא לידי בטלה ושעמום וחדש נכנס וחדש יוצא שנה נכנסת ושנה יוצאת (כדאי' בירושלמי⁷⁵) והוא נשאר בקרירותו בלא תורה ועבודה, הנה כאשר מתבונן בכל זה בהעמקת דעתו ושימת לבו שעה ארוכה מתעורר בתשובה.

ז) **והנה** אם אינו מתעורר בתשובה, הרי יש סיבה לזה, והסיבה היא התקשרותו והתדבקותו בהחומריות, דיא פארבונדענקייט און פארקאכטקייט אין חומריות, ועצם ענין קשיות לבו וטמטום מוחו, דיא האַרץ איז האַרט און שטאַרק און דיא קאָפּ איז אטום מיט שכלים גשמי' פון עניני עולם, דאז הנה דבר התעוררות אינו מגיע אליו, אַ התעוררות דער גייט ניט צו אים, עס דער נעמט אים ניט, הנה העצה לזה הו"ע הסיגופים לסגף א"ע, דיש בזה כמה דרכים ואופנים שונים להרבות בתעניתים מי שיש בידו לעשות כן מצד בריאות גופו, דוחי בהם כתיב⁷⁶, ומה⁷⁷ שמזיק לו אינו רשאי להתענות⁷⁸, ואז יסגף עצמו בתענית לשעות, ובעת ההיא ירבה לשקוד בלימוד התורה, וכן יעמיק מחשבתו בהתבוננות בתפלה בכל כחו, ויצויר לעצמו כל ציורי הצער שיש להנשמה מרוע הנהגתו, וישתדל לשנות רגילותיו, ויתמיד לצער א"ע בכל האפשרי, ער זאָל ליגין אין ברעכין זיך, און גיין לנגד רצונותיו בעניני' הגשמי', דבשעה שהיא תאב לאכול ידחה זאת וירעיב א"ע ובשעה ההיא יעסוק בתורה, וכן בהנוגע למדות ישבר אותם, ויזהר בדיבורו ובמחשבותיו, אשר בשקידה גדולה בריבוי זמן יזדככו מוחו ולבו ונעשה כלי אל האור, ובא למדרי' תשובה שהיא החרטה

ב"ה.

פתח דבר

לקראת ש"פ בשלח, שבת שירה, הננו מוציאים לאור את המאמר ד"ה אז ישיר גו' אשר לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע מש"פ בשלח, ש"פ שירה, ה'תרצ"ב.

המאמר ד"ה לא תהי' משכלה גו' דש"פ משפטים הוא המשך למאמר זה (י"ל אי"ה לקראת ש"פ משפטים הבעל"ט).

*

לתועלת הלומדים באו בשולי הגליון מראה מקומות וציונים — נערכו ע"י הרה"ת ר' אהרן לייב (בהרשד"ב) שי' ראסקין.

מערכת „אוצר החסידים“

יו"די"א שבט, ה'תשס"ד
ברוקלין, נ.י.

(71) שיר השירים ד, טו.

(72) ראה לקו"ת שבהערה 561.

(73) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"א. וראה תניא אגה"ת פ"א. סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה פ"א (לח, א).

(74) ראה לקו"ת ר"פ אחרי.

(75) ברכות פ"א ה"א.

(76) אחרי יח, ה.

(77) כ"ה בכי"ק ובהעתקה. ואוצ"ל: ומי.

(78) ראה תניא אגה"ת פ"ג.

בכל מקום שהשמש נמצא, והנשמה עם היות מעלתה למעלה מהשמש, אינה יכולה להיות בשני גופים, מפני שהעצם מוגדר ומקושר בהאור. וטעם הדבר צריכים לומר שזהו מפני שהנפש המלוכש בגוף הוא בבחי' עצמי ג"כ, לא רק הארה כ"א גם בחי' עצמי, והיינו דזהו ההפרש בין אור השמש לאור וחיות הנפש, דאור השמש הוא רק אור וזיו, היינו דהגם שהוא נמשך מן העצם אבל אין בו מן העצם כלל, והנפש יש בו אור וגם עצם, והיינו שהוא אור וחיות, והוא האור והחיות כללי דנפש המחי' את הגוף.

ו) **וזהו** דהנשמה המלוכשת בגוף היא הארה ומקצת מהנשמה, היינו שאינה עצם הנשמה, כ"א הארה ומקצת מן העצם, אבל הוא מקצת מן העצם, שכל העצם מקושר בזה, ולכן הרי יש הפרש בין הארת ומקצת הנשמה המלוכשת בגוף לגילויי הנפש שהם ניצוצות בלבד, דגילויי הנפש שהם הארה הרי הם נמשכים בכל מקום, ויכולי' להיות בכמה מקומות בבת אחת, וכמבואר בכתהאריוז⁶⁷ בענין דאלי' הנביא נמצא על כל ברית מילה⁶⁸, הגם שיש כמה ב"מ בזמן א', ומבואר שם דזהו רק ניצוצות בלבד שהם הארות, והיינו דבזה (היינו בהניצוצות) הרי אין העצם מוגדר ולזאת יכול להיות בכמה מקומות בזמן אחד, אבל בהתלבשות בגוף הנה להיות שיש בזה עצמי הנה העצם מקושר בזה. והדוגמא מזה למעלה הוא דכתיב⁶⁹ תורה אחת יהי' לכם, תורה אחת ולא שתי תורות, דבגילויים מהעצמות [ו¹⁵], בהגילוי' [נע]לים, הרי יש כמה וכמה אופני גילויים, וכמו הגילויים דעיגולים ויושר, סוכ"ע וממכ"ע, וכה"ג יש כמה אופני גילויים, משא"כ תורה היא תורה אחת, דתושב"ע"פ היא פי' וביאור תושב"כ, והיינו כי התורה היא עצמי, והיינו שכל העצם כבי' מתלבש בזה. וכן בנפש הנה חלק הנשמה שבגוף יש בה גם בחי' עצמי, שהעצם דנפש מקושר בזה, ומהאי טעמא הנה ביכולת כל אדם להגיע לעצם הנשמה, שהעצם יהי' בגילוי ממש, וכמו בר"ה ויוהכ"פ דמי שזוכה להתעוררות אמיתי בהזות נפשו שהוא ביציאה מגדר הכלים ויציאה מגדר ההגבלה, דאז הנה עצמות הנפש ממש הוא בגילוי, והוא מפני שהנשמה שבגוף היא עצמי, והעצם מקושר בזה, ע"כ הנה בה ועל ידה יכולים להגיע אל העצם, משא"כ באור הנה ע"י האור אינו מגיע אל העצם, והגם דאור הוא בא מן העצם והוא זיו מן העצם, ומ"מ מן האור אינו מגיע אל העצם, וכשם שהאור אינו ממשיך את העצם⁷⁰, כמו"כ הנה מהאור לא יגיע אל העצם, ובנפש הנה יכול להגיע אל העצם מפני שהוא ג"כ עצמי והעצם מקושר בזה. אמנם כ"ז הוא רק מה שהעצם מקושר, אבל אינו

בס"ד, ש"פ בשלח, רצ"ב

אזי ישיר משה ובניי את השירה הזאת⁷¹, וצ"ל מהו אומרו אז ישיר, דלכאור' הול"ל וישיר משה, וגם מהו ישיר ל' יחיד⁷², דמאחר שאומר משה ובניי הרי הם רבים, והגם שהוא כוללם כאחד, אבל כאשר מפרטם כל א' לעצמו הרי מובן דעם היות שבענין השירה בכללותה משתוים הם ומ"מ הנה בעצם ענינם הם חלוקים ולכן פורטם משה ובניי, והול"ל ישירו ל' רבים, ומהו אז ישיר. והנה במד"ר (שה"ש פ"ד פסקא ג') ע"פ' כמגדל דוד צוארך, אי' מה שגידל אתכם דוד בספרו, ומה גידל אתכם בספרו (תהלי' קל"ו) לגזור ים סוף לגזרים, וצ"ל מהו ההגדלה בזה שהודיע שהים נקרע ונגזר לגזרים ובניי הלכו בים, שהרי כל ענין קרי"ס מבואר בתורה באריכות יותר ובריבוי פרטים, איך שנקרע הים ונעשה יבשה וישראל הלכו בתוך הים ביבשה, והוכפל דבר זה פעמיים,

- 1) מאמר זה ושלאחריו (ד"ה לא תהי' משכלה) מיוסדים על ד"ה אז ישיר עטר"ת (ספר המאמרים עטר"ת ע' רו ואילך)*.
- 2) בשלח טו, א.
- 3) ראה שמור"ר פכ"ג, ט.
- 4) שיר השירים ד, ד.
- 5) פסוק יג.

(* ד"ה אז ישיר עטר"ת מיוסד על ד"ה אז ישיר תרכ"ט (ספר המאמרים תרכ"ט ע' קמד ואילך). תרל"א. תרמ"א — שמוסדים על ד"ה אז ישיר במאמרי אדמו"ר הזקן: פרשיות ח"א ע' רפב ואילך; תקס"ה ח"א ע' רלו ואילך. שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פמ"ב ואילך. אוה"ת בשלח ע' תצ ואילך. עוד מאמרים המיוסדים על ד"ה אז ישיר הנ"ל: ד"ה אז ישיר תרנ"ה (ספר המאמרים תרנ"ה ע' 9 ואילך). תרס"ה (ספר המאמרים תרס"ה ע' קיט ואילך) עת"ר (ספר המאמרים עת"ר ע' שיג ואילך). המשך תערוב"ח ג' ע' איתג ואילך. ד"ה אז ישיר, עוטה אור, איזהו דרך ישרה ה'שית (ספר המאמרים ה'שית ע' 58 ואילך). ד"ה אז ישיר תשי"ד (ספר המאמרים תשי"ד ע' 127 ואילך). ד"ה כמגדל דוד תשי"ה (ספר המאמרים תשי"ה ע' 119 ואילך). ד"ה תורה צוה תשי"ז (ספר המאמרים תשי"ז ע' 18 ואילך). תורת מנחם התועודיות תשי"ז ח"א ע' 87 ואילך. ד"ה והחרים וד"ה ויהי ביום השמיני תשכ"ט (סה"מ תשכ"ט ע' קעו ואילך).

הביאור בד"ה אז ישיר עטר"ת בענין ים וארץ — עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא — מיוסד על ד"ה בוקע ים תרכ"ח (ספר המאמרים תרכ"ח ע' קלז ואילך). ד"ה ויט משה תרל"ב (ספר המאמרים תרל"ב ח"א ע' קלב ואילך). המשך מים רבים תרל"ו פקמ"א ואילך — שמוסדים על ד"ה להבין ג' ששת ימים תק"ע (מאמרי אדמו"ר הזקן תק"ע ע' עו ואילך). ועם הגהות כו' — אוה"ת בשלח ע' תקסח ואילך. ובארכה — ד"ה ויט משה תרע"ח (ספר המאמרים תרע"ח ע' רנד ואילך). תרח"ץ (ספר המאמרים תרח"ץ ע' קפח ואילך). תש"ה (ספר המאמרים תש"ה ע' 150 ואילך). תש"ו (ספר המאמרים תש"ו ע' 86 ואילך).

67) ראה קול ברמה (קז, ב) וניצוצי אורות לזהר שם.

68) ראה פרקי דר"א ספכ"ט. זח"א יג, א. צג, א.

69) שלח טו, כט.

70) בד"ה אז ישיר עטר"ת שבהערה 1 מציין כאן: "עמ"ש בד"ה החודש הזה. עטר"ת [ספר

המאמרים עטר"ת ע' רז]."

תחלה בהציווי וכמ"ש ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו ויבאו בני בתוך הים ביבשה, ואחרי כן במילוי הציווי כתיב ויט משה את ידו על הים ויולך הוי את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים, ויבאו בני בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימנם ומשמאלם, הרי מבואר בזה הכל בפרטיות ובאריכות גדולה, וכל אריכות הזו, אינה הגדלה, ורק כאשר דוד אומר לגזור י"ס לגזרים הוא הגדלה, וע"ז הוא אומר כמגדל דוד צוארך שגידל אתכם דוד בספרו. ובגוף ועצם הענין אינו מובן למה מחלק זאת לב' ענינים, שאומר לגזור י"ס לגזרים כל"ח והעביר ישראל בתוכו כל"ח, והגם שבתורה ג"כ נא' ב' דברים אלו, ונטה את ירך על הים ובקעהו, ויבאו בני בתוך הים ביבשה, אמנם ממ"ש בתורה הרי אינו מודגש שהם ב' ענינים, והיינו שהענין הוא אחד רק שיש בו פרטים רבים, וכדאי במכילתא⁸ עשרה נסים כו' ובהם גם זה מה שנקרע הים, ובני"י הלכו בתוך הים ביבשה, משא"כ דוד שהוא מדגיש זאת שהם כמו ב' ענינים, ולכן הרי על כל א' מהם אומר השבח כל"ח. והנה מזה מובן דמעלת ישראל גדולה ממעלתו של הים, ולכן הנה הים נקרע לפני ישראל, אמנם לפעמים משמע שמעלת הים גדולה על מעלת ישראל, ואדרבה הנה ע"י הים נתעלו ישראל ונתגדלו, וכדאי במכילתא (הובא ברש"י)⁹ זה אלי, תניא ר' אליעזר אומר, מנין אתה אומר שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל ושאר נביאים שנא' זה אלי, וכמא¹⁰ ראה הפחות שבפחותים על הים מה שלא ראה גדול הנביאים, דכנביאים כתיב וביד הנביאים אדמה, שהוא בחי' דמות לבד, דדמות אינו עצם הדבר במהותו ממש, ולכן הנה גילוי הנבואה אל הנביאים באה במאמר כה אמר הוי' שהוא בחי' כדמותנו, נוסף עליהם משה רבינו שהוא רבן של הנביאים¹² שמתנבא בזה¹³, ויורדי הים זכו לנבואה, ואופן נבואתם הוא במדרי' מעלת משה שאמרו זה אלי, הרי שהעלי' הוא ע"י הים, והיינו דכל עלייתם וגדלותם של ישראל הוא ע"י הים. נמצא דלפעמי' משמע דגדלה מעלת מדרי' ישראל על מעלת מדרי' הים ולכן נקרע הים לגזרים לפני ישראל, ולפעמים משמע דגדלה מעלת מדריגת הים על מעלת מדריגת ישראל עד כי כל עלויותם וגדלותם של ישראל הוא ע"י הים.

והנשמות הנה גם המשכתם הוא ע"י פנימית הכלים⁵⁸, וגבי מלאכים אי⁵⁹ ומלאך בשליש עולם עומד, וזוה ב' פירושים, הא' דהמלאך הוא שלישי מן העולם, והב' דהעולם הוא שלישי מן המלאך, ויש בזה חילוקי מדרי' במלאכי מעלה, וא"כ הנשמה שהיא גבוהה במעלה ומדרי' על מעלת מדריגת המלאכי הרי אי אפשר דכל הנשמה תתלבש בהגוף דהגוף קטן מהכיל עצם הנשמה, ועם היות דכללות ענין התלבשות הנשמה בגוף הוא בכח עליון שמפליא לעשות המקשר רוחניות בגשמיות, דנשמה שהיא אלקות תתלבש בגוף שהוא מדרי' הדומם, דבתחלת היצי' הרי גוף האדם נברא ונוצר מהיסוד היותר גס, וכמ"ש⁶⁰ ויצר ה"א את האדם עפר מן האדמה וגו', דגוף האדם הוא למטה מכל גופות שאר הנבראי⁶², א"כ ה"ז רק בכח המפליא לעשות⁶³, מ"מ הנה זה ג"כ הוא רק בבחי' נר"ן שבנשמה, אבל עצם הנשמה אינה בגדר התלבשות בגוף. והגם דעצם הנשמה ג"כ מקושר בגוף, דמשו"ז א"א לנשמה א' להתלבש בב' גופים וכהא דאי' באדר"ר (בזח"ג דקמ"ד ע"ב) דאמר ר"ש שהוא מתמי' על חגור מתנים⁶⁴, אלי' הנביא, שלא בא להאידרא, אדהכי אתי אלי' ושאל אותו, וא"ל אלי' ההוא יומא שדרני קב"ה למעבד ניסין לרב המנונא סבא וחבריו שהיו שבויים בארמונא דמלכא, ולכבודו של רב המנונא סבא ה' צ"ל מלובש בגוף, וכן לכבוד רשב"י להיות בהאידרא ה' ג"כ צ"ל בגוף, וא"א לנשמה אחת שיתלבש בשני גופים כאחד. דזהו ההפרש בין הנפש והשמש, והגם דנפש ושמש הנה שניהם אופן פעולתם הוא בדרך אור ולא שפע⁶⁵, ואשר ע"כ הנה בשניהם הרי אין האור עושה שינוי בהעצם, וכשם שלהשמש אינו נוגע כלל אם האור הנמשך ממנו מאיר לארץ ולדרי' עלי', או שיש עננים המסתירים ואין האור מאיר, הנה כמו"כ הוא בהנפש שאינו נוגע אם אורו והחיות הנמשך ממנו מתלבש ומחי' אם לאו, ומ"מ הרי יש הפרש ביניהם⁶⁶ דהשמש אינו מוגדר בהאור, דאור השמש מאיר

58 ראה עץ חיים שער כח (שער העיבורים) פ"א. שער מ (שער פנימיות וחיצוניות) דרוש יוד. פ"ח הקדמה לשער השבת פ"ה. שער השבת פ"י. לקו"ת פ' ראה כו, סע"ג ואילך. יו"כ ע, ג. ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פינחס קיד, ד ואילך. ספר המאמרים תרנ"ב ע' נג. תרנ"ג ע' ריח. תרנ"ד ע' רנד.

59 ב"ר פס"ח, יב. חולין צא, ב.

60 ראה גם ספר המאמרים תרל"ג ח"א ע' כד. המשך מים רבים תרל"ו פקט"ז. ספר המאמרים תרמ"ד (קה"ת, תשס"ב) ס"ע שיג. תרס"ב ע' שנא. המשך תער"ב ח"א ע' שלט. ספר המאמרים תרפ"ה ע' נח. ע' קכא. ע' שלה. תרצ"ט ס"ע 211 ואילך. הי"ש"ת ע' 21. תש"ח ע' 280. ובכ"מ.

61 בראשית ב, ז.

62 ראה תו"א בראשית ג, ד ואילך. תו"ח שם יח, ד ואילך.

63 ראה רמ"א או"ח ס"ו סוס"א.

64 ראה מלכים"א יח, מו. מלכים"ב א, ח. וראה דרך אמת לזהר שם.

65 ראה המשך תרס"ו ע' קעב ואילך. המשך תער"ב ח"א ע' צה ואילך. ד"ה היושבת בגנים שנה זו (תרצ"ב).

66 ראה המשך תרס"ו ע' קעח. המשך תער"ב שם ע' קא.

6 (6) בשלח יד, טז.

7 (7) שם, כא"כב.

8 (8) שם טו, טז.

9 (9) שם, ב.

10 (10) ראה דב"ר פ"ז, ח. וראה סה"מ הי"ש"ת שם.

11 (11) הושע יב, יד.

12 (12) שמו"ר פכ"א, ד. רמב"ם הלי' יסוה"ת פ"ז ה"ו. ועוד.

13 (13) ספרי ופרש"י ר"פ מטות. ונתבאר בלקו"ת ר"פ מטות.

ולפעמים משמע דגדלה מעלת התורה על מעלת ישראל, דאי' בזהר⁴⁸ תלת קשרין⁴⁹ מתקשראין דא בדא, ישראל מתקשראין באורייתא ואורייתא בקוב"ה, וכולהו דרגין על דרגין סתום וגליא⁵⁰. ויש בזה ב' פירושים⁵¹ באופן ההתקשרות, הא' דסתום שבנשמות מתקשר בגליא דתורה, היינו באותיות התורה, וסתום דתורה מתקשרא בגלי' דקוב"ה, והב' דגליא דתורה שהיא תורה הנגלית מקשר גלי' דנשמות עם גלי' דקוב"ה, וסתום דתורה שהוא פנימית התורה מקשר סתום דנשמות עם סתום דקוב"ה, דלשני הפירושים הנה קישור וחיבור דישראל בהקב"ה הוא ע"י התורה, הרי שהתורה גבהה מעלתה ממעלת ישראל, דישראל עם היות שהם נמשכים מן העצמות מ"מ הנה ע"י התורה דוקא מתקשראין בקוב"ה. אמנם מזה דכתי'⁵² תורה צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב, ואי' בספרי⁵³ א"ת מורשה אלא מאורסה, שהתורה מאורסת היא לישראל, והיינו שהתורה היא כלה מאורסה לאיש כנס"י, דנש"י משפיעי' בתורה, ולכן הנה כל העליות וכל ההמשכות שע"י לימוד וקיום התורה הוא דוקא כשישראל לומדים תורה משא"כ כו', דענינו הפנימי הוא אָז מיא לערינט תורה ויא אָ איד, והיינו אָז ער דער הערט דעם נותן התורה ומשעבד עצמו לנותן התורה⁵⁴, ואז נעשה עליית התורה ע"י ישראל, שזוה"ע מה שישראל משפיעים בתורה, א"כ הרי ישראל גבוהים במעלה על מעלת מדרי' התורה.

ה) אָך הענין הוא דשניהם אמת, ואלו ואלו דא"ח⁵⁵. דהנה יש ב' מדרי' בנשמה, דלא כל הנשמה מתלבשת בגוף⁵⁶, דמה שמתלבש בגוף הוא רק הארה ומקצת מהנשמה, ועיקר הנשמה היא למעלה, דהרי נשמות גבוהים במדריגתם ממדריגת המלאכים⁵⁷, דשרש המלאכים הם מחיצוניות הכלים,

(48) ח"ג עג, א.

(49) ראה ספר המאמרים תרנ"ז ע' כח בשוליהגליון. ספר המאמרים תרפ"ט ע' 138. ה'ש"ת שם. וש"נ.

(50) ראה לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א. אגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ס"ע תקלג ואילך.

(51) ראה ד"ה אז ישיר תרכ"ט שבהערה 1 (ספר המאמרים תרכ"ט ע' קמו). ספר המאמרים תרל"ג ח"ב ע' תמג. עטר"ת ע' תרי. ד"ה שיר המעלות וד"ה ראה אנכי שנה זו (תרצ"ב). וראה המשך תרס"ו ע' שפה ואילך. המשך תער"ב ח"ב ע' תשמו ואילך. וראה גם מקומות שצויינו בהערה הקודמת.

(52) ברכה לג, ד.

(53) עה"פ.

(54) ראה ב"ח לטור או"ח סמ"ז (ד"ה ומ"ש דאמר). וראה לקו"ש חט"ו ע' 3 ואילך. וראה גם ד"ה מי כמכה שנה זו (תרצ"ב).

(55) עירובין יג, ב.

(56) ראה לקו"ת במדבר טז, א. האינו עא, ד. שה"ש טז, ד. ספר המאמרים תרל"ה ח"ב ע' תל. ד"ה אריב"ל שנה זו (תרצ"ב). ובכ"מ.

(57) ראה תניא אגה"ת פ"ד. לקו"ת ברכה צח, א. אוה"ת בראשית ח"ג תקנו, א. ספר המאמרים תרל"ח ע' קיג ואילך. תרנ"ז ע' ערה. ובכ"מ.

ב) אָך הענין הוא¹⁴, דהנה כללות ענין קרי"ס הוא חבור אצי' עם בי"ע בכלל ועם עולם¹⁵ הבריאה¹⁶, דעולם הבריאה הוא התחלת המציאות¹⁶, ואצי' לגבי בריאה הוא בחי' שלמעלה מן ההשתל', וקרי"ס הוא חיבור הלמעלה מההשתל' עם ההשתל', וכן הוא עד רום כל המעלות ומדריגות שלמעלה. דהנה ים וארץ הוא העלם וגילוי, עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא, דכל מה שיש ביבשה יש בים¹⁷, אלא דים הוא עלמא דאתכסיא שהכל מכוסה ונעלם, וארץ הוא עלמא דאתגליא, דכל מדריגה ומדריגה היא בגילוי, וכד"כ הנה העלם הוא עולם האצי'. וטעם הדבר מה שעולם האצי' נקרא העלם הוא להיות דאצי' הוא מהות אלקות¹⁸, ומהות אלקות הוא נעלם מהנבראי', והנבראים הנה את זה שאינם משיגים קוראים בשם אין, ואין זה אין הפירוש שאינו כ"א שאינו משיגו. דזהו הטעם מה שהנבראים קוראים את ההתהוות, היינו המציאות הנראה בעיני בשר והנרגש במישוש, בשם בריאה יש מאין¹⁹, דלכאוף הוא היפך השכל. דהנה יש פירושו מציאות הנק' בל"א²⁰ פּאַראַן, ואין פירושו העדר המציאות הנק' בל"א²⁰ ניט פּאַראַן. והנה כל דבר ודבר הרי מתאמת באות ומופת ובהבחנה שהמופת ההוא מוכיח מעיד ומעמיד על מהות ענין הדבר ההוא. וכן הוא בענין יש מאין, מה שאומרים על זה פּאַראַן און ניט פּאַראַן, הרי יש בזה הבחנה שמבחי' אמתית ענין זה, ובהבחנה זו יש ב' אופנים, הבחנה של מישוש ובהבחנה שכלית, דהבחנה של מישוש הוא זה דאם הדבר הנמצא הוא סותר לו למהות ישותו ה"ז הוראה אצלו שישנו, וכמו כשסוגר ידו הרי אצבעותיו כפופות לפסת ידו, ואין שום מציאות מפסיק ביניהם, הנה זה הוראה על אין, שאין שום דבר המפסיק, אבל כשאוחז איזה דבר באצבעותיו²¹, שאז יש הפסק בין אצבעותיו לפסת וכף היד ה"ז הוראה שישנו איזה מציאות המפסיק, או כשהוא צריך ללכת ובדרך הילוכו עומד שולחן וכסא, וזה מונע הילוכו, הרי כל ענינו של ההבחנה דמישוש הוא רק במה שסותר למציאותו, והיינו דאם המציאות שלו, פ"י אם הוא עצמו הוא מציאות, ומה הוא מציאותו, הנה בזה אינו חושב, והוא אצלו

(14) בהבא לקמן — ראה מאמרי אדה"ז תק"ע, אוה"ת, ספר המאמרים תרכ"ח, תרל"ב, תרל"ו, תרע"ח, תרח"ץ, תש"ה, תש"ו שבהערה 1 בשוה"ג.

(15) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות ח"א ע' רנה ואילך. שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פנ"ב ואילך.

(15*) בצילום כתי"ק שתח"י — חסרים כאן איזה תיבות.

(16) ראה גם תניא אגה"ק ס"כ (קל, א).

(17) חולין קכז, א.

(18) ראה תניא רפמ"ט (סט, א). ובכ"מ.

(19) ראה המשך ר"ה שנה זו (תרצ"ב) פמ"א. וש"נ.

(20) בלקו"ש חכ"א ע' 448: "בל"א", ובהערה שם: "בלשון אשכנז". ובספר השיחות תשנ"ב ח"א ע' 38 הערה 22 בשוה"ג: "בלשון אידיש" (ולא "בלשון אשכנז"). ולהעיר שבכ"ק כתוב "בל' בנ"א", ובהעתקה הוא ככפנים.

(21) כ"ה בהעתקה. וכ"ק: בידו.

הים שע"י הים נתעלו נש"י, וממה שאומר גידל אתכם דוד בספרו הרי מעלת ישראל גדולה מהים, וכמאמר³⁸ תנאי התנה הקב"ה עם הים שיקרע לפני ישראל.

(ד) **והנה** כדוגמא כזאת מצינו ג"כ בתורה ונש"י, דתורה ונש"י הנה שניהם מושרשי בהעצמות ונמשכי מהעצמות, שעל התורה הוא אומר³⁹ אותי אתם לוקחים, דמי שהוא משעבד מוחו ולבו אל התורה בעבודה פנימי הוא לוקח את העצמות כבי, ועל הנשמות הוא אומר כמשל הבן שהוא עצמות מוח האב⁴⁰, ומ"מ הנה לפעמי מצינו דאי' שגדלה מעלת מדריגת ישראל על מעלת מדרי' התורה, ולפעמי משמע דגדלה מעלת מדרי' התורה על מעלת מדריגת ישראל⁴¹. דהנה אי' בתדב"א⁴² שני דברי' קדמו לעולם תורה וישראל ואיני יודע איזה מהם קדום, היינו בהשני דברים אלו איזה מהם קדום זה לזה, אומר אני דישראל קדמו, והראי⁴³ שכל התורה היא ציונים לישראל, צו אל⁴⁴ בני, דבר אל בני, הרי ישראל קדמו, ובמד"ר⁴⁵ אי' שבעה דברים⁴⁶ קדמו לעולם וחשיב בהם תורה, ומחשבתן של ישראל קדום לכל, דישראל עלו במח', וכמ"ש במ"א⁴⁷ שזוהו בחי' מח' עצמית, שיש בזה ב' המעלות שהיא עצמי' ובבחי' מחשבה, הרי דגדלה מעלת מדריגת ישראל על מעלת מדרי' התורה.

(38) שמו"ר פכ"א, ו.

(39) שמו"ר פל"ג, א. שם, ו. וראה תניא פמ"ז (סז, א).

(40) ראה תניא רפ"ב: "כמו שהבן נמשך ממוח האב", "וביארנו אבותינו רבותינו נ"ע, מעצמותו ומהותו העצמי דמות האב שלמעלה מכחות הגלויים" (אגרות-קודש אדמו"ר מהור"צ ח"ב ע' תפד). וראה אור תורה להרב המגיד ב, סע"ג ואילך.

(41) ראה גם לקו"ת ברכה צג, סע"ד ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי: שמות ח"א ע' א ואילך; דרושי חתונה ח"ב ע' תקיג ואילך. ובכ"מ.

(42) רבה — פרק יד.

(43) ראה גם ספר המאמרים תרל"ה ח"א ס"ע רמא, שלאחרי שמביא מתדב"א, מוסיף: "וכן יש להביא ראי' ממ"ש בכל התורה צו את בני' כו"ו. וכ"ה בספר המאמרים שם ח"ב ס"ע שנו ואילך. ושם ריש ע' תקמג: "ואדמו"ר הביא ראי' לזה, שכל התורה מלא דבר אל בני' צו את בני'".

ולהעיר: (א) בכמה מקומות (ספר המאמרים תרנ"ט ע' יג. המשך תער"ב ח"ג ס"ע א'רנא. ספר המאמרים ה'ש"ת שם. ועוד) הובא בשם תדב"ר "ואיני יודע כו" כשהוא אומר צו את בני' דבר אל בני' אומר אני ישראל קדמו". וליתא בתדב"ר שלפנינו. (ב) בכ"ר שבעה ע"ה: "מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר .. אילולי .. ישראל עתידין לקבל את התורה לא הי' כותב בתורה צו את בני' דבר אל בני'". וראה גם לקו"ש חל"ד ע' 22. ספר השיחות תשנ"ב ח"א ע' 116.

(44) כ"ה בכי"ק ובהעתקה. ואוצ"ל: אתא.

(45) ב"ר פ"א, ד.

(46) בב"ר שם: "ששה דברים". וראה פסחים נד, א. תנחומא נשא יא. ועוד. פירוש מהרז"ו הארוך לב"ר שם.

(47) ראה לקו"ת שה"ש יז, ד. יט, ב. ועוד.

כמו מושכל ראשון שהוא עצמו הוא מציאות, ומאחר שהדבר הזה הוא סותר למציאותו, ה"ז הוראה שהוא ג"כ מציאות. וההבחנה השכלית בענין המציאות היא אם הוא פועל דבר, היינו אם הדבר הזה עושה עוד דבר, אז הוא הוראה דהוא עצמו ישנו, דשכל מבין דיכול להיות שיהי' נמצא דבר שנראה לעינים כאלו ישנו, אבל באמת הנה לא הוא זה הישנו כ"א הוא פועל יוצא מזולתו שעשה אותו, א"כ הרי לא הוא הישנו, כ"א העושה אותו הוא הישנו, וע"כ ההבחנה השכלית אומרת דמציאות הוא רק מה שהוא פועל דבר, והיינו דכאשר הוא פועל ועושה עוד דבר אז הוי הוראה על מציאות היותו, אבל אם אינו פועל דבר הנה גם אם נראה ונרגש למציאות הרי אין הוא המציאות כלל, ניט ער איז דיא מציאות, דיא מציאות איז אַ אנדערער, ער איז דער פועל יוצא פון דער¹⁵ [מציאותו]. ולזאת בענין המציאות הנראה לעיני בשר ונרגש במישוש הרי עפ"י ההבחנה השכלית הרי היש אינו, והאין ישנו, דער יש איז ניט פאַראַן, און דער אין איז פאַראַן, והיינו דלפי הבחנת השכל הרי מציאות הנראה והנרגש אין לו הוכחות על מציאותו שהרי אינו עושה לא את עצמו ולא שום דבר, די ש מיש אי אפשר להיות בלתי אין באמצע, כמ"ש במ"א²². ואם כן הרי אין לנו שום הוכחה שכלית שישנו רק בזה מה שהוא נראה לעיני בשר ונרגש במישוש, הנה באמת הרי המציאות הנראה והנרגש מוכיח ומגיד לנו דהוא אינו הוא, אַ ער איז ניט ער, כ"א החיות המחי' אותו, דזה מה שבהמישוש מתקבל כמו במושכל ראשון שהוא מציאות ודאי, ואינו חוקר עליו, הרי אין הנחה זו מספיק להשכל, כי השכל מבין דגם הוא בעצמו היינו האדם, הנה לא הגוף הוא המציאות, כ"א הנפש המחי' את הגוף הוא מה שישנו, וכן הוא בכל מציאות נראה ונרגש, הרי הכח האלקי המהוה הוא הישנו, א"כ הרי ע"פ הבחנת השכל הנה האין הרי יש לנו הוכחה שישנו, והראי' שמהוה מציאות ממש ומקיימו, ומ"מ הנה הנבראים קוראים להמציאות הגשמי המתהווה בשם יש, והכח האלקי הרוחני המהוה בשם אין, וטעם הדבר הוא לפי שהנבראים הנה זה מה שאינו מושג להם, קוראים בשם אין והעלם, ומהות אלקות נעלם מהנבראי', וכמאמר²³ אפילו החיות הנושאות את הכסא אינן רואות את הכבוד, והיינו דהגילוי בנבראי' גם היותר עליונים הוא רק השגת המציאות. וזהו דאימא עילאה מקננא בכרי²⁴, דאימא עילאה הוא בחי' בינה דאצי', דבאצי' הרי אבא עילאה מקנן באצי²⁵, דאבא עילאה הוא בחי' חכ' דאצי', ובכרי' הוא אימא

(22) ראה תורת חיים שמות רסו, א ואילך (בהוצאה החדשה — ח"א קפו, ד ואילך). המשך וככה תרל"ז פק"כ ואילך. המשך תער"ב ח"ב ע' איקמא ואילך. ד"ה תקעו תרצ"ד פ"ב ואילך. ד"ה והאר עינינו שנה זו (תרצ"ב).

(23) במדב"ר ספ"ד.

(24) תקוני זהר ת"ו (כג, א). עץ חיים שער מזו (שער סדר אבי"ע) פ"ג.

(25) רמ"ז לזח"ב רכ, ב. ניצוצי אורות לזח"ג קיז, א. תו"א משפטים עה, א. ספר המאמרים

תרצ"ו ע' 119. וש"נ.

עילאה, וכללות ההפרש בין חכ' ובינה ידוע דחכ' הוא בחי' ראיית המהות ובינה הוא ידיעת המציאות²⁶, וכמו"כ הוא באצי' ובריאה, דבכריאה הוא ידיעת המציאות בלבד, ובאצי' הוא מאיר בחי' גילוי המהות דאלקות, וע"כ הנה אצי' ה"ז העלם לגבי בריאה.

(ג) **והנה** בקרי"ס הוא שנקרע ההעלם ונתגלה בחי' אצי' וע"כ זכו כולם לנבואה, והנבואה שלהם היתה במדרי' נבואת משה בחי' גילוי המהות. והגם דקרי"ס במדרי' הספירות הוא ספי' מל', דים סוף הוא בחי' מל' שהיא סופא דכל דרגין דאצי'²⁷, אמנס¹⁴ בספי' המל' עצמה הנה ים הוא בחי' פנימי' המל', דים וארץ הם ב' מדרי' שבמל'²⁸, דים הוא בחי' פנימיות המל' שמאיר שם כל האורות עצמיים דאצי' שמתעלמים במל', וחיצוניות המל' מקור לבי"ע, ולכן הנה פנימיות המל' נק' כנס'²⁹ שכונסת ואוספת בתוכה אורות דישאל דלעילא, והיינו שמאירים שם בחי' האורות עצמיים דאצי' רק שמתעלמים במל', ועי"ז הנה חיצוניות המל' הוא בחי' מקור לבי"ע, דמל' הוא בחי' ממוצע בין אצי' לבי"ע³⁰, שהרי אצי' הוא בבחי' א"ס להתפשטותו וכמ"ש בס'³¹ ע"ס בלי מה מדתן עשר שאין להם סוף, ולזאת הנה בכדי שמאצי' יתהווה בחי' הבריא' וכמו מחסד דא"ס (בערך הבריאה) יתהווה בחי' חסד דבריא' הרי א"א להיות מעצם האצי' כ"א ע"י ממוצע, והממוצע הוא בחי' מל' שמקבלת מאורות דאצי' ונעשית מקור לבריא', דמל' הוא בחי' מקבל ובחי' משפיע, וזהו שאנו אומרים בתפלת ערבית ואמונה כל זאת וקיים עלינו³², דאמונה הוא ספי' המל', אומר בה כל זאת וקיים עלינו, כל זאת ל' נוק' וקיים עלינו ל' דכר, מפני שהיא בחי' מקבל ובחי' משפיע, דכל זאת הוא בחי' מקבל וקיים עלינו הוא בחי' משפיע, ובחי' מקבל שבה הוא למעלה מבחי' משפיע שבה, דבחי' מקבל שבה הוא שמקבלת אורות עצמיים דאצי', ומה שמשפעת הוא בחי' הארה לבד, והוא ע"ד הממוצע שבין המשפיע למקבל, דכאשר המקבל אינו בערך המשפיע צ"ל ממוצע ביניהם, וכמו המתורגמן שהי' בימיהם ז"ל, שהמתורגמן קבל ההשפעה מהרב הדורש, והוא משפיע לעם השומעים, הרי המתורגמן אינו משפיע את שכל הרב, כ"א הוא מקבל שפע הרב אבל זה מתעלם בהכלים וחושם שלו, ומזה נמצא אצלו אור שכל, ואור שכל זה הוא

משפיע לעם השומעים, והגם דשכל זה מה שהמתורגמן משפיע להעם ה"ה שכל הבא משכל הרב, מ"מ הרי אינו שכל הרב עצמו, דשכל הרב הרי מתעלם בשכל המתורגמן, רק שמזה שמתעלם בשכל המתורגמן, הרי אז נמצא בהמתורגמן אור שכל שהוא משפיע זאת אל העם. וכמו"כ הוא בספי' המל' שהאורות דאצי' מתעלמים בבחי' פנימיות המל' ועי"ז הנה בחי' חיצוניות המל' נעשה בבחי' מקור לבריא'. וא"כ בקרי"ס שנקרע בחי' ההעלם דמל' ה"ז גילוי בחי' אורות עצמיים דאצי', ולכן הי' בהם הנבואה במדרי' ובחי' זה, ואמרו זה אלי שהוא בחי' גילוי המהות. דממוצא דבר אתה שומע דבקרי"ס האיר להם בחי' פנימי' האורות עצמיים דאצי', וכמא'³³ כמה גדולים יורדי הים, דכמה נתחבט משה רבן של כל הנביאים שבקש הראני נא את כבודך כו'³⁴ ובסוף הראה לו בסימן, כמ"ש³⁵ וראית את אחרי ופני לא יראו, ויורדי הים כאו"א מראה באצבע זה אלי, הרי מובן מזה דבחי' פני שלא נתגלה למשה נתגלה להם בים, דהיינו בחי' פנימי' האורו' עצמי' דאצי'. והענין הוא, דקרי"ס הי' הגבהה למעלה עד רום כל המעלות. דהנה כמו שמל' דאצי' הוא ממוצע בין אצי' לבי"ע, הנה כמו"כ כתר דאצי' הוא ממוצע בין אוא"ס המאציל העליון ב"ה אל הנאצלים. דהנה עצמות אוא"ס הוא פשוט ומופשט בתכלית הפשיטות וא"א שיהי' התהוות הנאצלי' והאצי' בבחי' מדרי' פרטיות, דהרי גם אצי' הוא בחי' גבול לגבי א"ס, וכמאמר³⁶ יותר משאין ערוך עשי' לגבי אצי' הרי אין ערוך אצי' לגבי א"ס, ובכדי שיהי' התהוות האצי' מאוא"ס המאציל ב"ה צ"ל ע"י ממוצע, והממוצע הוא בחי' כתר, דאוא"ס המאציל ב"ה מאיר בבחי' פנימי' הכתר ומתעלם שם, ועי"ז הנה בחי' חיצוני' הכתר הוא נעשה שרש ומקור לנאצלי', וכמ"ש בע"ח שמ"א פ"ג³⁷ בב' מדרי' שבכתר דבחי' עליונה שבכתר היא בחינה אחרונה שבא"ס, והיא האצילה מדרי' שני' שהיא מדרי' עליונה שבנאצלים, ובקרי"ס הוא שנתגלה בחי' ההעלם דפנימי' הכתר, ומשם הוא בחי' פנימי' האורות דאצי', ובקרי"ס הנה לפי שעה האיר להם בחי' פנימי' האורות עצמיים דאצי', ובה גופא הנה מדרי' משה הי' בעילוי יותר, וכ"ז הוא מעלת

(33) שמו"ר ספכ"ג בשינוי לשון. וראה דרוש דאחש"פ תרל"א (נדפס בהמשך והחרים תרל"א ע' ז ואילך). ספר המאמרים היש"ת שם.

(34) תשא לג, יח.

(35) שם, כג.

(36) בספר המאמרים תרנ"ג ע' רמז: "מבואר בתו"א". בספר המאמרים עזר"ת ע' קלב; פר"ת ע' קעח: "וכמ"ש בתו"א ד"ה פתח אלי". בקונטרס ומעין מאמר כא פ"ב: "וזהו שאמר רבינו נ"ע". — ראה ד"ה פתח אליהו בתו"א וירא יג, סע"ד ואילך ובהגהות כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע לתו"א שם (קה"ת, תשמ"א) ע' כז. וראה רמ"ק בס' אלימה הובא בפלח הרמון שער ג (שער אם הא"ס הוא הכתר) פ"א. הגהות לד"ה פתח אליהו הנ"ל ע' לט. ספר המאמרים תרס"ה ע' רנד. ועוד.

(37) כ"ה בעץ חיים דפוס שקלאו, תק"ס. ובדפוסים שלפנינו: שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א.

(26) ראה תו"א שם. המשך וככה תרל"ז פל"ג ופנ"ז. ועוד.

(27) ראה זח"ג רנה, א.

(28) ראה לקו"ת צו ד"ה ששת ימים פ"ה (יד, ב). מאמרי חה"ש תש"ח (ספר המאמרים תש"ח ע' 207 ואילך). ספר המאמרים היש"ת שם.

(29) ראה פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך כנסת ישראל.

(30) עץ חיים שער ו (שער עקודים) פ"ב. שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"ב.

(31) פ"א מ"ה.

(32) ראה לקו"ת נצבים נג, סע"ב. מאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך ע' כג. אוה"ת מסעי ע'

א'תד. המשך תער"ב ח"ג ע' א'תמד. ספר המאמרים תרנ"ח ס"ע קצה.